

Recenzja książki pod red. Ewy Muzyki-Furtak

„Surdologopedia. Teoria i praktyka”

Wydawnictwo Harmonia Universalis, Gdańsk 2015

Stanisław Grabias

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego, Lublin

Adres autora: Stanisław Grabias, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Zakład Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego, ul. Sowińskiego 17, 20-040 Lublin, e-mail: s.grabias@poczta.umcs.lublin.pl

Polska logopedia przeżywa okres rozkwitu. W wielu uniwersytetach powstały dzienne studia logopedyczne, które cieszą się dobrym naborem studentów. Nieustannie ukazują się wydawnictwa na miarę wyzwań praktyki logopedycznej i coraz częściej na miarę ambicji środowisk badawczych. Działalność wydawnicza związana jest bowiem z rozwojem badań nad zaburzeniami mowy, których obecny poziom jest nieporównywalny w żaden sposób z poziomem badań z końca XX wieku, kiedy polska logopedia się krystalizowała.

Jako badacz związany od dawna z najstarszym ośrodkiem kształcenia logopedów w Polsce – Zakładem Logopedii i Językoznawstwa Stosowanego UMCS – muszę w tym miejscu wymienić podręcznik „Logopedia”, składający się z dwu części: 1. „Teoria zaburzeń mowy”, Lublin 2012 r. (wygrał konkurs na podręcznik roku w konkursie wydawnictw akademickich) oraz 2. „Standardy postępowania logopedycznego”, Lublin 2015 r. Autorami rozdziałów w tych podręcznikach są najwybitniejsi badacze zaburzeń mowy w Polsce.

Przy tej okazji nie sposób pominąć opolskiego podręcznika powstałego staraniem prof. Grażyny Jastrzębowskiej: „Logopedia – pytania i odpowiedzi” (red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska), Opole 2003 r., oraz publikacji budowanych z niezwykłą starannością, także syntetyzujących wiedzę, ale określanych przez redaktorów jako monografie, które wychodzą nakładem gdańskiego wydawnictwa Harmonia w serii prac „Logopedia XXI wieku”. Staraniem prof. Stanisława Milewskiego ukazało się już pięć tomów tych wydawnictw (redaktorami serii są: Stanisław Milewski i Ewa Czapplewska). Tomy te opatrzone są formułami porządkującymi ciągi rozpraw wielu autorów w monografie problemów istotnych dla logopedii.

Ostatnią monografię tej serii – „Surdologopedia. Teoria i praktyka” zredagowała dr Ewa Muzyka-Furtak z UMCS, osoba, która od początku swej drogi badawczej zajmuje się diagnozowaniem zachowań językowych i programowaniem języka w głuchocie i niedosłuchach. Jest ona autorką jedynej w literaturze naukowej rozprawy na temat świadomości słowotwórczej osób niesłyszących, która to

świadomość warunkuje człowiekowi sposób poznawania zjawisk i interpretację świata. Rozprawa ta mieści się w ramach lingwistyki kognitywnej i jako taka w zakresie obrazowania świata przez osoby głuche i niedosłyszące jest rozprawą pionierską.

„Surdologopedia. Teoria i praktyka” zawiera rozprawy wybitnych polskich badaczy i praktyków zajmujących się głuchotą. Jest to bez wątpienia zasługa redaktora tomu, Ewy Muzyki-Furtak, która potrafiła dobrać grono autorów i zachęcić ich do napisania rozdziałów tego podręcznika. Powstało kompendium wiedzy ujmującej zjawisko głuchoty ze wszystkich możliwych perspektyw, prezentujące wiedzę szeroką, gruntowną i najnowszą. Podręcznik będzie bez wątpienia wydarzeniem w polskiej surdologopedii i w związku z tym najważniejszą publikacją przybliżającą problemy głuchoty słuchaczom studiów logopedycznych. Wpłynie też na sposoby kształcenia na kierunkach studiów innych niż logopedia, szczególnie pedagogów specjalnych, psychologów, studentów specjalności audiologicznych. Mam też nadzieję, że pomoże rodzicom dzieci niesłyszących w oswojaniu się z ich sytuacją.

Głuchota należała przez wieki do nierozwiązywalnych problemów nauk medycznych, pedagogiki specjalnej i logopedii. Sytuacja zmieniła się diametralnie wraz z upowszechnieniem możliwości wszczepiania implantów słuchowych, dających osobom z uszkodzeniami słuchu dostęp do świata dźwięków. Zaletą proponowanego podręcznika jest włączenie problematyki implantów do zasobu niezbędnej wiedzy o głuchocie i nowych, otwartych przez implanty, możliwościach programowania języka i zachowań językowych.

Oczywiście podręcznik zawiera także głęboką refleksję nad teoretycznymi problemami głuchoty naświetlanymi w okresie przed wprowadzeniem implantów do praktyki klinicznej. Dostarcza wiedzy na temat metod programowania języka w głuchocie, tych stosowanych od wieków i aktualnie.

Podręcznik pomyślany jest na zasadzie ciągłości rozwoju refleksji. Układ rozdziałów i treść artykułów przedstawia się w sposób następujący.

Część I: „Audiologiczne podstawy surdologii”

Jerzy Kuczkowski: „Fizjologia i patologia narządu słuchu”

W rozdziale przedstawiona została budowa i funkcjonowanie narządu słuchu. Na ich tle omówione są teorie słyszenia, czyli to, w jaki sposób dochodzi do różnicowania częstotliwości dźwięków. Ostatnia część rozdziału dotyczy patofizjologii chorób narządu słuchu. Znaleźć tu można informacje dotyczące występowania uszkodzeń słuchu oraz charakterystykę najczęstszych przyczyn uszkodzeń słuchu występujących w różnym wieku.

Jerzy Kuczkowski, Krzysztof Kochanek: „Metody badania słuchu”

Rozdział poświęcony jest zgodnie z jego tytułem charakterystyce metod badania słuchu. Rozpoczyna go omówienie roli wywiadu poprzedzającego badanie oraz czynników ryzyka występowania wrodzonych niedosłuchów. Następnie przedstawione są kolejno badania subiektywne słuchu: badanie szeptem i mową potoczną (akumetryczne), badanie stroikami, audiometria tonalna progowa i nadprogowa oraz słowna. Po nich następuje charakterystyka obiektywnych badań słuchu (audiometria impedancyjna, otoemisyje akustyczne, słuchowe potencjały wywołane). Wartość rozdziału podwyższa jego bogate zilustrowanie rycinami obrazującymi omawiane zagadnienia.

Jerzy Kuczkowski, Łukasz Olszewski: „Protezy słuchowe: Urządzenia tradycyjne i implanty”

Jest to rozdział porządkujący wiedzę dotyczącą współcześnie stosowanych protez słuchowych. Autorzy omawiają budowę, zasady działania i zadania konwencjonalnych aparatów słuchowych oraz ich rodzaje i warunki stosowania. Osobne miejsce zajmuje charakterystyka aparatów zakotwiczonych w kości – zasady ich stosowania, wady i zalety oraz wskazania do stosowania. W analogiczny sposób zostały omówione implanty ucha środkowego i systemy implantów ślimakowych. W rozdziale znajdują się informacje dotyczące ich budowy i działania, wskazań do stosowania oraz zalet i ograniczeń. Mimo że rozdział porusza problemy specjalistyczne i bardzo złożone, bogaty i zróżnicowany materiał ilustracyjny dołączony do każdej części rozdziału wpływa znacząco na klarowność prezentowanych treści.

Zdzisław Marek Kurkowski: „Centralne zaburzenia przetwarzania słuchowego”

Rozdział składa się z kilku wyraźnie zaznaczonych części. W pierwszej – autor omawia problem przetwarzania dźwięków na poziomie biologicznym i umysłowym. Oddziela mechanizmy słuchowe dotyczące poziomu fizjologicznego od zachowań słuchowych, należących do zjawisk behawioralnych. Przedstawia szczegółowy podział funkcji słuchowych wraz z ich charakterystyką. Na tym tle przedstawione jest zagadnienie zaburzeń centralnego przetwarzania słuchowego: terminologia, ujęcia definicyjne, objawy i diagnostyka wraz ze skalą umiejętności słuchowych i przeglądem stosowanych testów. Rozdział kończy charakterystyka terapii osób z CAPD – najczęściej stosowane metody terapii i zasady postępowania.

Zdzisław Marek Kurkowski: „Konsekwencje jednostronnych uszkodzeń narządu słuchu”

Autor zarysował w tym rozdziale problematykę jednostronnych uszkodzeń słuchu. Skoncentrował się głównie – zgodnie z tytułem rozdziału – na konsekwencjach uszkodzeń prawostronnych i lewostronnych, których objawy zostały zróżnicowane i szczegółowo omówione. Tym samym rozdział ten łączy problematykę audiologiczną z logopedyczną. Skutki uszkodzeń jednostronnych zostały powiązane z dominacją ucha i procesem lateralizacji słuchowej, a w konsekwencji również z trudnościami w percepcji mowy, trudnościami językowymi i szerzej – z zaburzeniami zachowania, trudnościami w nauce i ogólnie z funkcjonowaniem dziecka.

Część II: „Rozwój słuchu i mowy”

Zdzisław Marek Kurkowski, Anna Kruczyńska: „Rozwój funkcji słuchowych”

W rozdziale przedstawiony jest chronologicznie uporządkowany rozwój poszczególnych funkcji słuchowych – począwszy od okresu prenatalnego, poprzez pierwszy, drugi i trzeci rok życia, a kończąc na wieku przedszkolnym. Kryterium porządkującym jest więc etap życia dziecka, a nie rodzaj funkcji, co powoduje, że poza wartościami merytorycznymi tekst zyskuje dużą wartość praktyczną.

Aneta Domagała, Urszula Mirecka: „Słuch mowny w ujęciu logopedycznym. Definicje operacyjne”

Rozdział poświęcony jest dyskusywnemu szeroko w logopedii a ważnym także dla surdologii zagadnieniu słuchu mownego. W odniesieniu do różnych ujęć terminologicznych i definicyjnych prezentowanych w literaturze przedmiotu oraz w odniesieniu do podziału funkcji słuchowych autorki przedstawiły własną definicję słuchu mownego oraz jego podział. Zaprezentowały także operacyjną definicję słuchu fonemowego, rozumianego jako jeden z rodzajów słuchu mownego. Na końcu rozdziału zamieszczona została eksperymentalna próba badania słuchu fonemowego oraz fonologicznego słuchu prozodycznego.

Agnieszka Banaszekiewicz: „Rozwój sprawności językowych w ontogenezie”

W rozdziale autorka zarysowała na podstawie literatury przedmiotu oraz badań własnych przebieg rozwoju poszczególnych sprawności językowych w procesie kształtowania się mowy dziecka. Kryterium porządkującym są zatem poszczególne sprawności językowe. Rozwój sprawności fonologicznych, gramatycznych (składniowych, fleksyjnych i słowotwórczych) i leksykalnych autorka scharakteryzowała w odrębnych, wydzielonych częściach tekstu.

Część III. „Zaburzenia mowy u osób z uszkodzeniami słuchu”

Kazimiera Krakowiak: „Typologia zaburzeń mowy u osób z uszkodzonym słuchem”

W rozdziale zaprezentowana jest autorska typologia zaburzeń mowy dzieci z uszkodzeniami słuchu. Na tle

mechanizmu zaburzeń mowy spowodowanych uszkodzeniem słuchu oraz w odniesieniu do logopedycznej typologii uszkodzeń słuchu i osób nimi dotkniętych autorka przedstawiła typologię z perspektywy innej niż dotychczas prezentowana w literaturze. W obrębie wydzielonych grup dzieci z ograniczeniami percepcji słuchowej: dzieci funkcjonalnie słyszących, niedosłyszących, słabosłyszących i funkcjonalnie niesłyszących (głuchych) przedstawiona została charakterystyka typowych dla danej grupy zaburzeń mowy – uporządkowana wedle następujących kryteriów: trudności występujących w sferze recepcji, umiejętności wytwarzania dźwięków mowy, w sferze kompetencji językowej i komunikacyjnej oraz w sferze kompetencji kulturowej.

Kazimiera Krakowiak, Ewa Muzyka-Furtak, Renata Kołodziejczyk: „Diagnoza surdologopedyczna”

W perspektywie schematu diagnozy logopedycznej, wyznaczonego w literaturze przedmiotu, autorki rozdziału przedstawiły schemat diagnozy surdologopedycznej. Wydzieliły diagnozę wstępną i diagnozę szczegółową. Zaproponowały interpretację wyników diagnozy wstępnej wedle kryteriów postulowanych w logopedycznej typologii uszkodzeń słuchu. Rozdział zawiera szczegółową listę czynności składających się na postępowanie diagnostyczne z podziałem na badanie percepcji, rozumienia, ekspresji, czytania i pisanie oraz komunikowania się. Wyznaczone etapy diagnozy surdologopedycznej zostały uszczegółowione w odniesieniu do poszczególnych grup osób z uszkodzeniami słuchu, wydzielonych w logopedycznej typologii uszkodzeń słuchu: funkcjonalnie słyszących, niedosłyszących, słabosłyszących i funkcjonalnie niesłyszących (głuchych). W stosunku do każdej z grup przedstawiona została procedura postępowania logopedycznego oraz zalecane metody wychowania językowego. Rozdział kończy omówienie metodyki zbierania materiału badawczego oraz szczegółowa karta badania surdologopedycznego – uzupełniająca merytorycznie treść rozdziału, a jednocześnie dokumentująca poszczególne kroki postępowania diagnostycznego.

Renata Kołodziejczyk: „Trudności gramatyczne u dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu”

Autorka rozpoczęła rozdział od omówienia prezentowanych w literaturze przedmiotu badań dotyczących umiejętności tworzenia struktur syntaktycznych przez dzieci i młodzież z uszkodzeniami słuchu. Następnie omówiła rozwój umiejętności gramatycznych w odniesieniu do poszczególnych etapów kształtowania się mowy. Trudności w tworzeniu struktur syntaktycznych przez dzieci i młodzież z uszkodzeniami słuchu scharakteryzowane zostały w odniesieniu do badań własnych autorki, z podziałem na trudności występujące w tekstach pisanych i mówionych. Rozdział zamyka charakterystyka sposobów radzenia sobie z trudnościami gramatycznymi przez osoby z uszkodzonym słuchem. Autorka przedstawiła autorską typologię strategii radzenia sobie z trudnościami w tworzeniu związków syntaktycznych przez osoby z uszkodzonym słuchem – 10 kategorii nadrzędnych wyróżnionych wśród 45 strategii zachowań tworzących pełną wersję typologii.

Ewa Muzyka-Furtak: „Wyrazy pochodne w słowniku dzieci z uszkodzeniami słuchu”

W rozdziale poruszona jest problematyka sprawności słowotwórczej dzieci z uszkodzeniami słuchu. Na tle zarysu podstawowych informacji dotyczących słowotwórstwa w języku polskim autorka przedstawiła problemy z rozumieniem i tworzeniem wyrazów pochodnych przez dzieci niesłyszące i niedosłyszące, wiążąc je z ograniczeniami zasobu leksykalnego. Następnie autorka omawia problematykę neologizmów słowotwórczych w mowie dzieci z uszkodzeniami słuchu. Proponuje przyjęcie w surdologopedii funkcjonującego w literaturze przedmiotu podziału na neologizmy systemowe i pozasystemowe oraz szczegółowy podział wewnątrz każdej z wydzielonych grup. Wszystkie rodzaje omawianych zjawisk językowych są bogato egzemplifikowane materiałem pochodzącym z badań własnych autorki.

Anita Lorenc: „Wymowa dzieci niesłyszących”

Rozdział poświęcony jest charakterystyce fonetycznej mowy osób ze znacznymi i głębokimi ubytkami słuchu. Autorka przedstawiła wnioski dotyczące wymowy osób niesłyszących wysnute na podstawie przeprowadzonych przez siebie analiz fonetyczno-akustycznych wymowy dzieci z uszkodzeniami słuchu w wieku 8–12 lat, kształconych i wychowywanych z wykorzystaniem metody fonogestów oraz wyniki publikowane w literaturze przedmiotu. Osobno omówiona została wymowa samogłosek i wymowa spółgłosek. Poza fonetyką segmentalną w rozdziale znajduje się także omówienie zjawisk z zakresu fonetyki suprasegmentalnej (intonacja, akcent, rytm, cechy głosu).

Agata Szkiełkowska: „Głos a zaburzenia słuchu u dzieci”

Rozdział jest syntetycznym ujęciem wiedzy na temat centralnych i obwodowych uwarunkowań procesów umożliwiających powstawanie głosu. Opis wiąże interpretacje tych procesów z rozwojem słuchu. Autorka prezentuje obraz czynników umożliwiających funkcjonowanie aparatu fonacyjnego i procesów zakłócających to funkcjonowanie. Wartość rozdziału zasadza się na objaśnieniu pojęcia „dysfonii audiogennej”. Autorka definiuje zjawisko „hiperfunkcyjnej czynności krtani”, które jest właściwe głuchocie odbiorczej. Odnosi się także do procedur terapii.

Część IV. „Terapia surdologopedyczna. Zasady, metody i techniki pracy”

Kazimiera Krakowiak: „Metody wychowania językowe osób niesłyszących”

Jest to rozdział wprowadzający w problematykę metod wychowania językowego osób z uszkodzonym słuchem. Rozdział rozpoczyna wyjaśnienie terminu ‘wychowanie językowe’, posługiwane się którym autorka propaguje w miejsce innych używanych terminów o węższym zakresie znaczeniowym. Następnie przedstawiona jest geneza współczesnych koncepcji wychowania językowego niesłyszących. Rys historyczny zawiera również omówienie tradycyjnych metod – francuskiej i niemieckiej. Współcześnie stosowane metody wychowania językowego autorka przedstawia w szerszej perspektywie historycznej.

Niezwykle ważną część rozdziału stanowi rozbudowany zestaw 13 tabel, zawierający szczegółową porównawczą charakterystykę metod wychowania językowego stosowanych współcześnie.

Anita Lorenc, Dżyszław Marek Kurkowski: „Metoda audytywno-werbalna”

W rozdziale scharakteryzowana jest, zgodnie z zapowiedzią zawartą w tytule, metoda audytywno-werbalna. Rozdział zawiera rys historyczny dotyczący początków tej metody, jej główne założenia teoretyczne oraz charakterystykę warunków stosowania. Szczegółowo omówione jest także samo wychowanie słuchowe, stanowiące podstawę metody audytywno-werbalnej, zróżnicowane z treningiem słuchowym. Autorzy przedstawili nie tylko jego definicję, lecz także etapy wprowadzania, wraz z przykładowymi ćwiczeniami. Wartość rozdziału podwyższa dołączenie do niego charakterystyk wybranych programów terapeutycznych z zakresu metody audytywno-werbalnej – są to programy znane i popularne, tutaj jednak syntetycznie zestawione obok siebie, co ułatwia ich porównanie, a w konsekwencji również wybór najważniejszych metod pracy.

Jagoda Cieszyńska: „Wczesna nauka czytania w terapii dzieci niesłyszących”

W rozdziale autorka scharakteryzowała zaproponowaną przez siebie jedną z technik w całościowej terapii rozwojowej dzieci niesłyszących, znaną pod nazwą – Symultaniczno-Sekwencyjna Nauka Czytania. Celem techniki jest budowanie systemu językowego w umyśle niesłyszącego dziecka. Autorka zakłada i dowodzi, iż wczesna umiejętność czytania umożliwia osiągnięcie w krótkim czasie prawidłowej artykulacji, następnie – samodzielne przyswajanie systemu językowego i nabywanie na tej podstawie wiedzy o otaczającym świecie. W rozdziale znajduje się zarys założeń teoretycznych Symultaniczno-Sekwencyjnej Nauki Czytania, ale też szczegółowe omówienie następujących po sobie etapów pracy, tj. czytanie samogłosek, sylab otwartych, wyrażeń dźwiękonaśladowczych, globalne rozpoznawanie wyrazów.

Kazimiera Krakowiak: „Wizualizacja mówienia i wychowanie językowe z zastosowaniem fonogestów”

Rozdział stanowi szczegółowe, ale też syntetyzujące omówienie metody fonogestów, poczynając od samej idei leżącej u źródeł jej powstania, poprzez charakterystykę różnych metod postępowania, wspomagającego wzrokową recepcję wypowiedzi, by na ich tle przedstawić *Cued Speech* i ich polską adaptację. W rozdziale znaleźć można przypomnienie kluczowych dla metody fonogestów zagadnień: ujęcie definicyjne, objaśnienie struktury, zasad posługiwania się oraz efektów stosowania. Ponadto w rozdziale przypomniane, ale i wprowadzone są nowe propozycje terminologiczne wraz z ich definicjami, ważne w wychowaniu językowym z zastosowaniem fonogestów. Znajdują się wśród nich pojęcia, takie jak: afonemia i dysfonemia, wizualizacja mówienia i słuchanie wizualne.

Anita Lorenc: „Wykorzystanie metody werbo-tonalnej w terapii surdologopedycznej”

Rozdział stanowi szczegółowe omówienie dokonane na podstawie przeglądu literatury dotyczącej metody werbo-tonalnej. Autorka przedstawiła początki metody, jej definicję oraz główne założenia. Opisała werbo-tonalny program diagnostyczny i terapeutyczny oraz urządzenia stosowane w metodzie werbo-tonalnej. W rozdziale objaśnione są najistotniejsze dla metody werbo-tonalnej pojęcia, takie jak: zabawy fonetyczne, rytmy ciała i rytmy muzyczne. Rozdział wzbogacony jest charakterystyką przykładowych ćwiczeń stosowanych w terapii metodą werbo-tonalną.

Ewa Muzyka-Furtak: „Terapia surdologopedyczna – programowanie języka”

Rozdział zawiera objaśnienie idei programowania języka w terapii surdologopedycznej oraz charakterystykę programu pracy z osobami z uszkodzonym słuchem. Omówione tu zostały etapy pracy nad budowaniem systemu językowego i komunikacyjnego w umyśle dziecka z uszkodzonym słuchem. Zjawisko minimalizacji systemu językowego oraz językowych układów interakcyjnych autorka objaśniła w odniesieniu do literatury przedmiotu, ale też wniosków z badań własnych oraz wniosków wpływających z praktyki terapeutycznej, wskutek czego rozdział zawiera szereg szczegółowych i konkretnych wskazówek do pracy terapeutycznej.

Agnieszka Pankowska, Anna Geremek-Samsonowicz, Henryk Skarżyński: „Implanty ślimakowe w częściowej głuchocie. Zadania i formy rehabilitacji dzieci”

Rozdział prezentuje szerokie ujęcie problemu częściowej głuchoty. Autorzy rozpoczynają od omówienia problemu częściowej głuchoty i przywołania klasyfikacji pacjentów z częściową głuchotą. Charakteryzują możliwości interwencji audiologicznej w różnych jej przypadkach. Następnie przechodzą do omówienia trudności percepcyjnych, językowych i komunikacyjnych pacjentów z PDT. Najwięcej miejsca poświęcają jednak problematyce rehabilitacji osób z częściową głuchotą. W rozdziale doprecyzowane zostały cele terapii pacjentów z PDT i jej główne etapy, jak również zadania różnych specjalistów w programie rehabilitacji częściowej głuchoty – rolę surdologopedy, surdopedagoga i psychologa. W rozdziale zawarte są również objaśnienia ważnych terminów związanych z rehabilitacją słuchu. Na zakończenie autorzy przedstawili szczegółowy opis przykładowych ćwiczeń stosowanych w terapii surdologopedycznej i surdopedagogicznej, możliwych do wykorzystania w pracy z pacjentami z częściową głuchotą.

Anna Walencik-Topiłko, Marta Wysocka: „Logorytmika w terapii surdologopedycznej”

Autorki rozpoczynają rozdział od podania definicji logorytmiki oraz od przedstawienia – na podstawie literatury przedmiotu – rodzajów ćwiczeń logorytmicznych. Na tym tle dopiero nakreślają możliwości wykorzystania logorytmiki w surdologopedii. Przedstawiają przykłady ćwiczeń usprawniających motorykę, kształczących prozodię mowy i emisję głosu wraz z ćwiczeniami oddechowymi, ćwiczenia słuchu muzycznego oraz szybkiej reakcji na bodziec

dźwiękowy. Rozdział ma charakter praktyczny. Przykłady propozycji ćwiczeniowej mogą wykorzystywać surdologopedzi w trakcie prowadzonej terapii dzieci z różnymi ubytkami słuchu.

Anna Walencik-Topiłko: „Ćwiczenia emisji głosu dla osób z zaburzeniami słuchu”

W rozdziale zarysowana jest struktura programu pracy nad emisją głosu osób z wadą słuchu oraz jej szczegółowe cele. Następnie autorka przechodzi do prezentacji wybranych grup ćwiczeń: słuchowych jako wprowadzających ćwiczenia emisyjne, ćwiczeń postawy ciała, relaksacyjnych, oddechowych, fonacyjnych i artykulacyjnych. Rozdział zawiera konkretne propozycje ćwiczeniowe, w wielu przypadkach bardzo szczegółowo omówione.

Część V. „Komunikowanie się osób niesłyszących”

Piotr Wojda: „Naturalne języki migowe a polski język migowy”

Rozdział poświęcony jest problematyce naturalnych języków migowych, poczynając od ich genezy, a kończąc na opisie struktury i funkcji. Ukazuje mnogość sposobów komunikowania się rozwijających się jednak w sposób naturalny w środowiskach osób niesłyszących. Na tle innych języków naturalnych autor ukazuje polski język migowy. Z kolei w perspektywie filozoficznej próbuje naświetlić genezę języków migowych. W rozdziale odnaleźć można porównanie języków fonicznych i migowych naturalnych oraz szczegółowe objaśnienie istoty polskiego (naturalnego) języka migowego. Rozdział jest bogato egzemplifikowany materiałami wizualnymi w postaci rycin, dokumentujących określone, omawiane w tekście, zjawiska dotyczące struktury i funkcjonowania polskiego języka migowego.

Piotr Wojda: „Sztuczne i mieszane języki migowe”

W rozdziale poruszony jest problem tzw. sztucznych i mieszanych języków migowych. Autor przeciwstawia język migowy naturalny hybrydom migowym, które powstały pod wpływem języka fonicznego, wydzielając wśród nich języki migowe sztuczne i mieszane. Proponuje wprowadzenie pewnych uporządkowań terminologicznych wobec wielu zróżnicowanych zjawisk związanych z komunikacją migową. Nie upraszcza jednak problemu i ukazuje ogromne zróżnicowanie stosowanych „migowych” sposobów komunikowania się osób niesłyszących. Jest to opracowanie porządkujące, każdy nowy termin poparty jest definicją i graficzną egzemplifikacją w postaci wzorów i rycin. Autor zestawia sztuczne i mieszane języki migowe ze sobą oraz z naturalnym językiem migowym, jak również z alfabetem palcowym. Potrafi ocenić użyteczność i funkcje różnych sposobów komunikacji migowej.

Część VI. „Psychologiczne i społeczne skutki uszkodzeń słuchu”

Joanna Kobosko: „Rodzicielstwo dziecka głuchego – perspektywa psychologiczna”

W rozdziale bardzo szeroko i wieloaspektowo ukazane są problemy psychologiczne i społeczne będące skutkiem

rodzicielstwa dziecka głuchego. Autorka rozpoczyna od opisanie psychicznej reakcji rodziców pojawiającej się w odpowiedzi na informację o głuchocie dziecka. Omawia doświadczenie traumy, utraty i poczucie okaleczenia słownego. Następnie opisuje stan zdrowia psychicznego rodziców dziecka głuchego, oceniany nasileniem doświadczanych przez nich objawów patologicznych. Szeroko omawia problem stresu rodzicielskiego i sposobów radzenia sobie z nim. Wreszcie przechodzi do charakterystyki tożsamości rodzicielskiej, rozumianej jako doświadczanie siebie jako rodzica dziecka głuchego, uwzględniając przy tym różnice pomiędzy tożsamością macierzyńską i ojcowską. Na koniec rozdziału poruszony jest problem pomocy psychologicznej rodzicom dziecka głuchego i roli wsparcia społecznego.

Joanna Kobosko, Joanna Kosmalowa: „Psychologiczne problemy dziecka z wadą słuchu i jego rodziny”

W rozdziale omówione zostały problemy dziecka głuchego i jego rodziny. Problemy te ujęto szeroko i wieloaspektowo. Autorki poruszyły kwestię odmowy noszenia aparatów słuchowych, parentyfikacji jako odwrócenia ról w rodzinie oraz zaburzeń zachowania i zaburzeń emocjonalnych dziecka głuchego. Charakterystyka psychologicznych problemów dzieci i młodzieży głuchej i słabosłyszącej (m.in. impulsywność, negatywny obraz siebie, zaniżona samoocena, zaburzenia narcystyczne, opozycyjno-buntownicze, deficyty uwagi i nadaktywność, fobia społeczna, zaburzenia tożsamości, problem odrzucenia w grupie rówieśniczej) zajmuje w rozdziale największą część. Na koniec scharakteryzowana została sytuacja szkolna dziecka głuchego i słabosłyszącego wraz ze skutkami wyboru rodzaju szkoły. Autorki proponują, aby rehabilitację dziecka zastąpić systemem terapii skoncentrowanej na całej rodzinie dotkniętej problemem głuchoty.

Monografii „Surdologopedia. Teoria i praktyka” nie da się przecenić ani pod względem interpretacji głuchoty i niedosłuchów, ani oglądu procesu wszczepiania implantów od strony praktyki logopedycznej i budowania świadomości rodziców dzieci z implantami słuchowymi. Otrzymałoby kompendium wiedzy, które na długo wyznaczy aktualny sposób myślenia logopedów i pedagogów o postępowaniu z dzieckiem niesłyszącym.

Książka buduje nową perspektywę interpretacji zjawisk, wypracowaną przede wszystkim przez współczesną audiologię. Zmienił się ogląd głuchoty, bo implanty słuchowe po raz pierwszy w dziejach ludzkości stwarzają nadzieję na sukces w postępowaniu terapeutycznym. Centralnym problemem logopedii staje się programowanie języka i zachowań językowych po wszczepieniu implantu. Jest to problem tak skomplikowany, że wymaga od całych zespołów badawczych ogromnego wysiłku. W grę wchodzi budowanie najnowszej wiedzy na temat centralnego przetwarzania słuchowego, programowania sprawności językowych i komunikacyjnych w zależności od wieku dziecka i jego socjalizacji. Tę nową perspektywę oglądu głuchoty książka prezentuje wyraziście, mam nadzieję z pożytkiem dla wszystkich zainteresowanych. Zestaw autorów rozpraw – aktualnie najwybitniejszych specjalistów zajmujących się głuchotą w Polsce, nadzieje te z pewnością urealni.